

УДК 339.5

Ставська Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
готельно-ресторанної справи та туризму
Вінницького національного аграрного університету

Глуха А.О.

магістр факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сучасний стан та тенденції розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України з країнами Європейського Союзу в умовах євроінтеграційних процесів. Проаналізовано зовнішню торгівлю товарами та послугами України з Європейським Союзом. Ідентифіковано наявні бар'єри на шляху розвитку зовнішньоекономічної діяльності України у відносинах із країнами ЄС. Обґрунтовано перспективи зміцнення торговельної діяльності України на шляху євроінтеграції. Внесено пропозиції щодо посилення економічного співробітництва України з Євросоюзом, оскільки існує взаємне прагнення сторін до збільшення обсягів двосторонньої торгівлі.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, импорт, Європейський Союз, зовнішньоекономічна політика, торговельні відносини, зона вільної торгівлі.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы современное состояние и тенденции развития внешнеэкономического сотрудничества Украины со странами Европейского Союза в условиях интеграционных процессов. Проанализирована внешняя торговля товарами и услугами Украины с Европейским Союзом. Идентифицированы имеющиеся барьеры на пути развития внешнеэкономической деятельности Украины в отношениях со странами ЕС. Обоснованы перспективы укрепления торговой деятельности Украины на пути евроинтеграции. Внесены предложения по укреплению экономического сотрудничества Украины с Евросоюзом, поскольку существует взаимное стремление сторон к увеличению объемов двусторонней торговли.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, Европейский Союз, внешнеэкономическая политика, торговые отношения, зона свободной торговли.

ANNOTATION

The article investigates the current state and trends of development of foreign economic cooperation of Ukraine with the countries of the European Union in the conditions of European integration processes. The foreign trade in goods and services of Ukraine with the European Union is analyzed. The existing barriers to the development of Ukraine's foreign economic activity in relations with EU countries have been identified. The prospects of strengthening Ukraine's trade activity on the path of European integration are substantiated. Proposals were made to strengthen Ukraine's economic cooperation with the European Union, as there is a mutual desire of the parties to increase the volume of bilateral trade.

Key words: foreign economic activity, export, import, European Union, foreign economic policy, trade relations, free trade zone.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Роль зовнішньоекономічної діяльності в сучасній Україні завжди була і залишається пріоритетним напрямом політики держави, що створює основи для розвитку вигідної торгівлі і сприятливого інвестиційного клімату в країні, забезпечує її стабільний розвиток. Зовнішньоторговельне співробітництво України

з країнами Європейського Союзу на сучасному етапі набувають особливого значення для розвитку української економіки, оскільки її основними партнерами у міжнародній торгівлі є країни ЄС, що підвищує значимість цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі України в умовах поглиблення процесів євроінтеграції, підвищення ефективності використання експортного потенціалу досліджуються багатьма вітчизняними науковцями, серед яких – С.В. Безсонова, Н.М. Богацька, І.В. Бураковський, Л.В. Осипова, А.А. Мазаракі, Ю.В. Макогон, Ю.В. Ставська, Л.О. Ярош-Дмитренко та ін. Однак, зважаючи на об'єктивний розвиток зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС, це питання вимагає постійного дослідження та аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблем та перспектив зовнішньоекономічної діяльності України на шляху євроінтеграції, пошук можливих шляхів та теоретичних рекомендацій щодо зміцнення стану зовнішньоторговельних відносин України з країнами Європейського Союзу.

Завданням роботи є дослідження динаміки показників діяльності зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС та виявлення основних проблеми, що перешкоджають розвитку зовнішньоторговельних відносин, пошук можливих перспектив розвитку зовнішньоекономічного співробітництва України з Європейським Союзом.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зовнішньоекономічна діяльність є особливою сферою господарської діяльності України та невід'ємною частиною її економіки, у якій задіяна значна кількість підприємств, фірм, організацій, органів влади; їхня робота безпосередньо пов'язана із зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів, із використанням іноземних інвестицій у різних сферах економіки.

Для успішної інтеграції економічного комплексу України в європейські відкриті простори необхідно виробляти та випускати товари, які будуть конкурентоспроможними на ринках Європейського Союзу, тобто товари, які зможуть

відповідати вимогам європейського ринку за технічними параметрами, якістю, безпекою та ціною. На шляху вирішення даних завдань наша держава зустрічається з багатьма труднощами: залежністю української економіки від монополістичних імпортерів ринків із постачання стратегічно важливих товарів (енергетики, сировини та інших матеріальних ресурсів) для життєво важливих галузей виробництва; високою залежністю процесу структурного та технологічного реформування економіки України від різних форм зовнішніх джерел фінансування; проблемою малорозвинутої зовнішньоторговельної інфраструктури; із жорсткими умовами конкурентної боротьби на європейських ринках товарів, послуг та капіталів і разом із цим зі слабкою конкурентозахищеністю зовнішньоекономічної діяльності України; певним тиском інших країн Європейського Союзу на зовнішньоторговельну діяльність України шляхом прямих та побічних

форм різноманітних торговельних, інвестиційних, торговельно-стандартних, технологічних, фінансових та інших обмежень [6, с. 259].

За сучасних умов посилення розвитку відносин з Європейським Союзом у довгостроковій перспективі є одним із пріоритетних напрямів зовнішньоторговельної політики України. Країни ЄС є головними партнерами України у здійсненні міжнародної торгівлі. Частка експорту до країн ЄС у загальній структурі зовнішньої торгівлі України з іншими країнами становить 38,3% у 2017 р., а частка імпорту – 42,4% (у 2015 р. – 32,8% та 42,1% відповідно), що засвідчує їх вагоме місце в міжнародній співпраці з нашою державою (рис. 1).

З кожним роком економічні відносини України з Європою суттєво поліпшуються, значною мірою за рахунок експорту (рис. 2).

За підсумками 2017 р. експорт товарів і послуг у європейські країни збільшився на 27%, або до

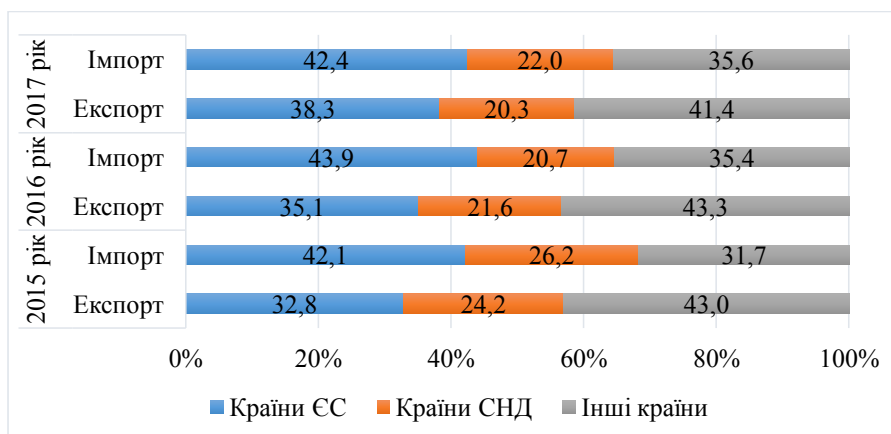

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі України за 2015–2017 рр., %
Джерело: складно за [2]

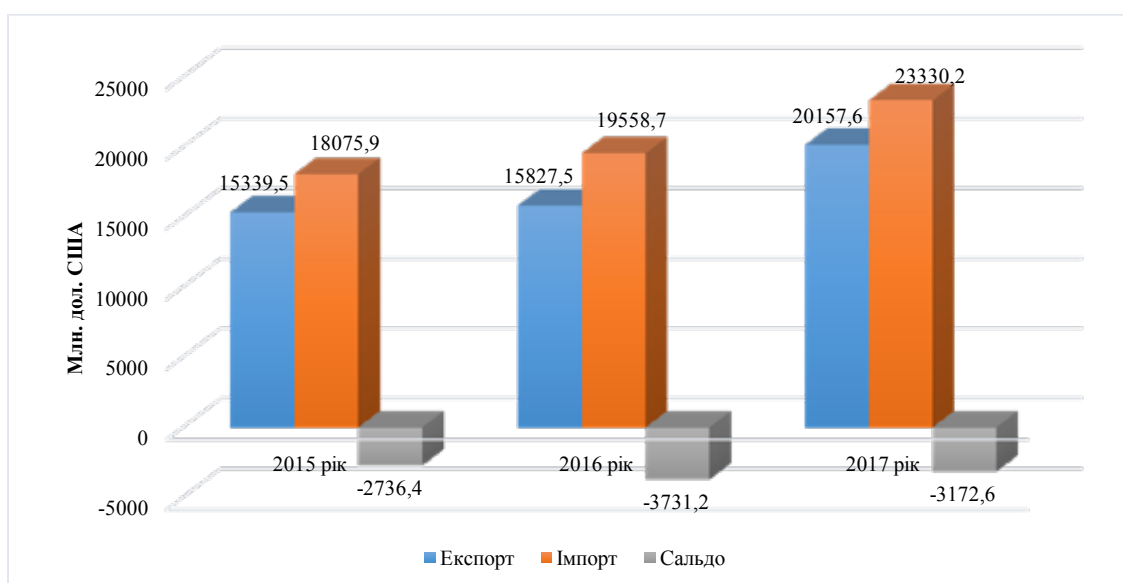

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами та послугами з країнами ЄС за 2015–2017 рр., млн. дол. США

Джерело: складено за [5]

20,1 млрд. дол. США, порівняно з 2016 р. Разом із цим відбулося зростання частки імпорту з країн Європи – на 37,7 млрд. дол. США, або на 19,2%. Це стало можливим завдяки набуттю чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у вересні 2017 р., яка передбачає створення зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом [1]. Перевагами цієї Угоди є те, що українські підприємства отримують стабільний і передбачуваний преференційний доступ до найбільшого ринку в світі з більш ніж 500 млн. споживачів. При цьому виробники Європейського Союзу отримують переваги від спрощеного доступу до українського ринку та будують нові відносини з українськими постачальниками та партнерами. 1 жовтня 2017 р. набули чинності додаткові автономні торговельні преференції ЄС для України. Регулювання ЄС збільшує кількість сільськогосподарської продукції, яку Україна може експортувати до ЄС згідно з Угодою про асоціацію, не сплачуючи митних зборів, за рахунок квот індивідуально на кожний вид продукції [3].

Хочеться особливо приділити увагу експорту продукції аграрного сектору, адже сьогодні це основний профіль народного господарства України. Так, серед товарів АПК та харчової промисловості у 2017 р. найбільша частка експорту традиційно припадала на зернові культури – 30,3% від загального обсягу товарів АПК (переважно за рахунок кукурудзи – 25,1%, а пшениці – 3,9%). Україна вже декілька років поспіль є світовим лідером із виробництва й експорту соняшникової олії, частка експорту жирів та олії тваринного або рослинного походження за останній рік становила 26,1%, з якої 23,6% – олія соняшникова. Третє місце займають насіння і плоди олійних рослин – 19,4% (серед них ключове місце займають ріпак і соєві боби) [4]. Із наведених даних можна зазначити, що основу аграрного експорту все ж таки становить експорт сировини, а саме продукції рослинного походження: пшениці, кукурудзи, ячменю та соєвих бобів.

Виділяють такі основні групи товарів, які Україна найбільше експортує до ЄС: чорні метали; електричні машини й устаткування; зернові культури; руди, шлак і зола; жири та олії тваринного або рослинного походження; насіння і плоди олійних рослин; деревина і вироби з деревини; палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (рис. 3).

Серед груп товарів, які імпортувалися в Україну, за даними 2017 р., такі: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки; реактори ядерні, котли, машини; засоби наземного транспорту, крім залізничного; електричні машини; фармацевтична продукція; пластмаси, полімерні матеріали; різноманітна хімічна продукція; папір та картон (рис. 4).

Україна здійснює експортно-імпортні операції з усіма країнами ЄС. Проте найголовнішими країнами-партнерами, до яких Україна здійснює експорт своїх товарів, є Польща, Італія, Німеччина, Нідерланди, Угорщина, Іспанія, а найбільші імпортери – це Німеччина, Польща, Італія, Франція, Угорщина та Чехія (рис. 5).

Спираючись на проведені дослідження, можна сформулювати основні проблеми зовнішньоторговельних відносин України та Євросоюзу. По-перше, з боку України експортуються товари переважно у вигляді сировини та напівфабрикатів, тоді як країни – члени ЄС імпортують у країну товари кінцевого вжитку. Як наслідок, багато експортоорієнтованих галузей української економіки не можуть розвиватися, а це, своєю чергою, призводить до консервування експортних можливостей та зменшення експортного потенціалу держави. По-друге, суттєві витрати на дотримання стандартів ЄС значно зменшують можливості залучення до експортних поставок у Євросоюз вітчизняного малого і середнього бізнесу, адже введення технологічних інновацій, які б забезпечували виробництво продукції за європейськими стандартами, у процес виробництва для українських підпри-

Рис. 3. Структура експорту товарів із країнами ЄС у 2017 р.

Джерело: складено за [5]

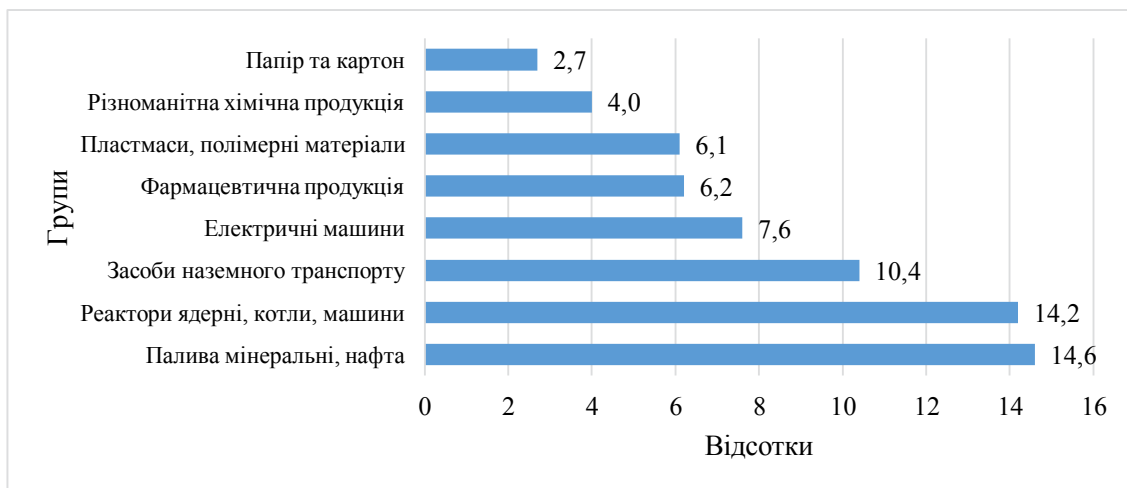

Рис. 4. Структура імпорту товарів із країнами ЄС у 2017 р.

Джерело: складено за [5]

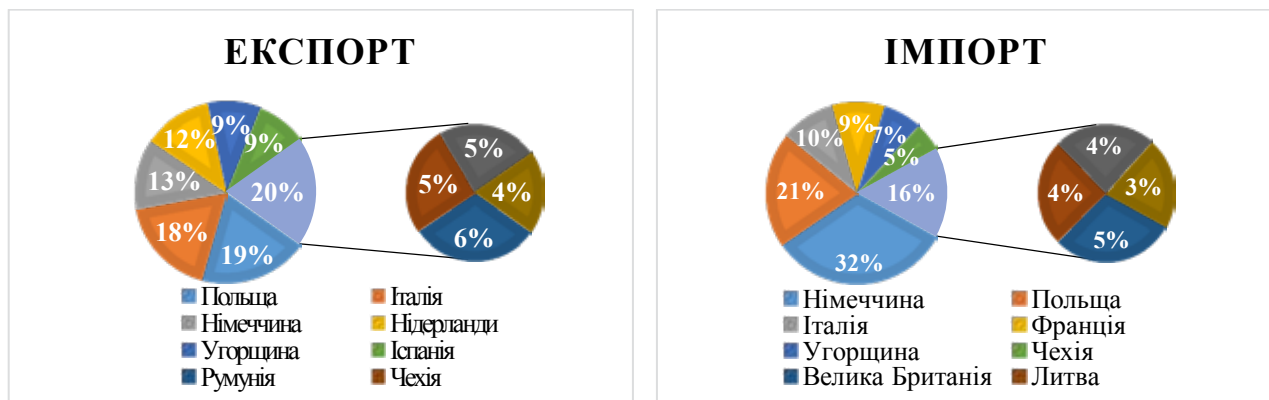

Рис. 5. Основні країни-партнери ЄС для України в 2017 р.

Джерело: складено за [5]

емств вимагає значних фінансових коштів на закупівлю обладнання, нематеріальних активів та перекваліфікації персоналу тощо.

В Україні доступ для вітчизняних підприємств-експортерів до кредитних ресурсів є ускладненим, причиною чого є відсутність державної політики щодо розвитку інфраструктурної середовища експортної діяльності саме з погляду застосування інструментів фінансового сектору. Це стосується як надання інвестиційних ресурсів для модернізації основних засобів, так і позик для покриття поточних потреб оборотного капіталу. Страхування фінансових ризиків від експортної діяльності в практиці українських кредитно-фінансових установ фактично не виділяється як окремий вид кредитування, що визначає специфіку експортно-кредитної діяльності лише з погляду валютного ризику.

Наступною проблемою є відсутність захисту українських виробників від конкурентів із країн – членів ЄС: іноземні компанії створюють різноманітні бар'єри під час входу на їхній ринок, не даючи можливості вітчизняним підприємствам конкурувати зі своєю продукцією на європейських ринках.

Як згадувалося вище, Україна експортує лише сировину та напівфабрикати. Оскільки європейський ринок перенасичений сировиною агропромислового комплексу, Європейський Союз здійснює квотування постачання низки ключових товарів українського експорту сільськогосподарської продукції, що призводить до зменшення експортних можливостей України в економічній співпраці з ЄС.

Підсумовуючи згадані проблеми зовнішньоекономічних відносин України з країнами Європейського Союзу, можна виділити найголовнішу з них і, мабуть, основоположну – недосконалість нормативно-правового регулювання та непродуманість зовнішньоторговельної політики. Незважаючи на наявність низки суттєвих проблем, торговельні відносини з ЄС є важливою ланкою у зовнішньоекономічній діяльності України, адже це додатковий крок до входу в Євросоюз та можливість відкрити для себе нові ринки.

Позитивні зрушення торговельно-співробітництва України з країнами Європейського Союзу створюють перспективу розвитку зовнішньоекономічної діяльності в майбутньому. Сьогодні частка імпорту перевищує частку експорту,

тому потрібно звернути увагу на максимальне збільшення обсягів експорту українських товарів та послуг. Аналіз сучасних тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС дає змогу запропонувати шляхи, використання яких дасть можливість удосконалити зовнішньоторговельну діяльність країни і підвищити її ефективність на шляху євроінтеграції. Основними напрямками змін є:

- чіткий перегляд експортно-імпоротної політики держави, поступовий перехід від експорту сировини до виробництва продукції з високою доданою вартістю;

- вдосконалення законодавчої бази, що сприятиме полегшенню регулювання зовнішньоторговельних операцій та водночас підтримці національного виробництва, вдосконаленню митно-тарифного механізму;

- здійснення широкої підтримки вітчизняних виробників для входу на ринок країн ЄС за рахунок забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави, а також надання державних гарантійних зобов'язань щодо експортних кредитів;

- підвищення конкурентоспроможності товарів шляхом поліпшення рівня їхньої якості та технологічності, постійного здійснення інноваційної політики, а саме: підвищення технічного рівня, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва, науково-технічне й технологічне оновлення виробництва тощо;

- розроблення та реалізація низки національних та регіональних стратегій для збільшення експорту українських товарів та послуг на європейські ринки і зменшення імпорتنних поставок до України, загалом це стратегії підтримки машинобудівної, аграрної галузей вітчизняної економіки, легкої промисловості;

- створення та впровадження імпортозамінюючих виробництв: виникає необхідність в активізації співпраці з виробниками Європейського Союзу з приводу перенесення виробництва (частини або повністю) в Україну та заміни імпоротної продукції на внутрішніх ринках продукцією національного виробника;

- залучення експортерів із країн, які не є членами ЄС, для розміщення їхніх виробничих потужностей на території України з перспективою постачання продукції на ринки Євросоюзу.

Отже, можна вважати, що потенціал зовнішньоторговельних відносин між Україною та Європейським Союзом можна реалізувати більш ефективно. Це призведе до поліпшення ефективності зовнішньоторговельних відносин для обох сторін і так допоможе Україні отримати додаткові стимули до довгострокового економічного зростання.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У товарній структурі зовнішньоекономічної діяльності України зберігаються тенденції до експорту нею переважно сировинних та базових товарів, водночас – імпорту з Європейського

Союзу переважно промислової, машинобудівної, а також хімічної продукції з більшою часткою доданої вартості. З огляду на це, основним завданням вітчизняних експортерів залишається збереження на європейських ринках частки української продукції металургійної та металообробної промисловості, а також продукції агропромислового комплексу, оскільки останнє є перспективним для європейського ринку, і тому необхідне нарощування обсягів експорту продукції сільського господарства за наявності відповідних сертифікатів та відповідності стандартам європейського внутрішнього ринку.

Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах євроінтеграції, поліпшення її зовнішньоторговельних зв'язків з Європейським Союзом пов'язані із загальною зовнішньоекономічною політикою країни, реалізацією її економічних інтересів, проникненням і зміцненням позицій вітчизняних виробників на зовнішньому ринку товарів і послуг, підвищенням конкурентоспроможності української продукції, збільшенням експорту, притоку іноземних інвестицій, контролем потоку валютних цінностей в Україну, захистом прав та інтересів вітчизняних та іноземних виробників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами / Комітет з питань європейської інтеграції Верховної Ради України. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/>.
2. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.org>.
3. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: <https://eeas.europa.eu>.
4. Український клуб аграрного бізнесу. URL: <http://ucab.ua>.
5. Статистичний збірник Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06.
6. Ставська Ю.В., Дмитренко І.А. Переваги та ризики Євроінтеграції для АПК України. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія «Економічні науки». 2013. Вип. 3(80). С. 256–264.

REFERENCES:

1. Agreement about association between Ukraine and the EU and its member states / Committee on European Integration of the Verkhovna Rada of Ukraine available at: <http://comeuroint.rada.gov.ua/> (Accessed 2 October 2018).
2. State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 4 October 2018).
3. Representation of the European Union in Ukraine, available at: <https://eeas.europa.eu> (Accessed 8 October 2018).
4. Ukrainian Agribusiness Club, available at: <http://ucab.ua> (Accessed 6 October 2018).
5. Statistical collection Cooperation between Ukraine and EU countries in 2017, available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06 (Accessed 9 October 2018).
6. Stavsky Yu.V. (2013), «Technical regulation of the quality of agrarian sector products in Ukraine in the context of globalization», Collection of scientific works of Vinnytsia National Agrarian University. Economic Sciences, vol. 4, no. 81, pp. 218–224.

Stavska Yu.V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Management
of Foreign Economic Activity,
Hotel and Restaurant Business and Tourism,
Vinnitsia National Agrarian University*

Hlukha A.O.

*Master's Degree, Faculty of Management and Law,
Vinnitsia National Agrarian University*

PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Foreign economic activity is a special sphere of economic activity of Ukraine and an integral part of its economy, which involves a significant number of enterprises, firms, organizations, authorities, and their work is directly connected with foreign trade, export and import of goods, with using of foreign investments in various spheres of the economy.

For successful integration of the economic complex of Ukraine into European open spaces, domestic enterprises need to produce goods that will be competitive in the markets of the European Union, that is to say, to produce goods that will be able to meet the requirements of the European market according to technical parameters, quality, safety, and price. Our state meets with many difficulties while solving these problems: the dependence of the Ukrainian economy on monopolistic import markets for the supply of strategically important goods (energy, raw materials, and other material resources) for vital industries; high dependence of the process of structural and technological reformation of the Ukrainian economy on various forms of external sources of financing; with the problem of underdeveloped foreign trade infrastructure; with harsh conditions of competition in European markets for goods, services, and capitals and, along with this, with a weak competitiveness of Ukraine's foreign economic activity; with a certain pressure from other European Union countries on foreign trade activity of Ukraine through direct and indirect forms of various trade, investment, trade-standard, technological, financial, and other restrictions.

Under the current conditions, strengthening the development of relations with the European Union in the long-term perspective is one of the priority directions of Ukraine's foreign trade policy. The EU countries are the main partners of Ukraine in the implementation of international trade. Every year, economic relations between Ukraine and Europe are significantly improving, largely due to exports. This was made possible by the entry into force of the Association Agreement between Ukraine and the EU in September 2017, which provides for the establishment of a Free Trade Area (FTA) between Ukraine and the European Union. The benefits of this deal are that Ukrainian enterprises receive stable and predictable preferential access to the largest market in the world, with more than 500 million consumers. At the same time, producers of the European Union benefit from simplified access to the Ukrainian market and build new relationships with Ukrainian suppliers and partners. On October 1, 2017, additional autonomous trade preferences of the EU for Ukraine came into force. EU regulation increases the quantity of agricultural products that Ukraine can export to the EU under the Association Agreement without paying customs duties, at the expense of quotas individually for each type of product.

Ukraine carries out export-import operations with all EU countries. However, the most important partner countries which buy Ukrainian goods are Poland, Italy, Germany, the Netherlands, Hungary, Spain, and the largest importers are Germany, Poland, Italy, France, Hungary, and the Czech Republic.

In the commodity structure of Ukraine's foreign trade activity, there are tendencies to export mainly raw materials and basic goods, at the same time – to import from the European Union mainly industrial, machine-building, and chemical products with a greater share of value added. In view of this, the main task of domestic exporters is the preservation of the share of Ukrainian products of the metallurgical and metal-working industries in the European markets, as well as the preservation of agro-industrial products, because this is promising for the European market. Therefore, it is necessary to increase the volume of export of agricultural products in the presence of appropriate certificates and compliance with the standards of the European internal market.

The prospects of Ukraine's foreign economic activity in terms of European integration, the improvement of its foreign trade relations with the European Union are related to the overall foreign economic policy of Ukraine, realization of its economic interests, penetration and strengthening of the positions of domestic producers in the foreign market of goods and services, increase of competitiveness of Ukrainian products, increase in exports, inflow of foreign investments, control of the flow of currency valuables in Ukraine, protection of the rights and interests of domestic and foreign producers.